

Ковтун О. Відтворення специфічного хронотопу літератури жахів у вторинному тексті. Подолання мовних та комунікативних бар'єрів: освіта, наука, культура : збірник наукових праць. К. : НАУ, 2019. С. 275-281.

Олена Ковтун

Національний авіаційний університет

м. Київ, Україна

ВІДТВОРЕННЯ СПЕЦИФІЧНОГО ХРОНОТОПУ ЛІТЕРАТУРИ ЖАХІВ У ВТОРИННОМУ ТЕКСТІ

(на матеріалі роману Ніла Геймана «Кораліна»)

The emotional nature of the original is achieved with the help of portraiture of characters and specific temporal and space continuum. The dominant ways for their rendering include stylistic aggravation, stylistic omission, stylistic weakening and stylistic equivalents. show us that in terms of rendering the text O. Mokrovolskyi mostly uses stylistic aggravation. Translator's creativity makes a text more interesting and thrilling, but excessive creativity may distort the target text and in the result we can get absolutely new self-sufficient text.

Key words: translation of the emotional nature; stylistic aggravation; stylistic equivalent; stylistic omission; stylistic weakening; creativity of the translator; subjective factor; temporal and space continuum.

Згідно з О. Ухтомським, єдність простору і часу призводить до цілісності довколишнього світу, в якому всі події, що є близько пов'язаними, утворюють єдиний причинно-наслідковий ланцюг (світову лінію). Якщо для А. Ухтомського хронотопічним був весь довколишній світ, то М. Бахтін позначає терміном «хронотоп» окремих від довколишнього світу – специфічний світ літературного твору: приклади перетинів просторових і часових рядів («зустріч», «дорога», «чужий світ», «замок» тощо) подано у нарочито спрощеній і абстрактній формі. Найважливішим є злиття просторових і часових прикмет в осмисленому і конкретному цілому. Час тут згущується, ущільнюється, стає художньо зримим; простір інтенсифікується, втягується в рух часу, сюжету, історії. Відмінність хронотопу («часопростору») від довколишнього світу у М. Бахтіна відбувається через топографічність цього поняття. Хронотоп завжди позначає певну сферу, конкретне місце в цілісності його смислових і історичних змін, вивчення просторово-часової топографії (хронотопу) світу в літературі. Місце дії сюжету як просторовий феномен, історія розвитку сюжету і цілісність цих феноменів – ці три складники утворюють ключове значення поняття хронотопу.

Насамперед слід звернути увагу на велике сюжетне значення хронотопу. Його можна вважати організаційним центром основних сюжетних подій

роману. У хронотопі зав'язуються і розв'язуються сюжетні вузли. Доцільно вважати, що їм належить основне значення створення сюжету. З іншого боку, прикметним є образотворче значення хронотопу, у ньому час набуває чуттєво-наочного характеру.

Хронотоп визначає художню єдність літературного твору в його відношенні до реальної дійсності. Тому хронотоп у творі завжди включає в себе ціннісний момент, який може бути виділений із цілого художнього хронотопу тільки в абстрактному аналізі. Всі часово-просторові визначення в мистецтві і літературі невіддільні одне від одного і завжди емоційно-ціннісно забарвлені. Мистецтво і література пронизані хронотопними цінностями різних ступенів і обсягів. Кожен мотив, кожен момент художнього твору є такою цінністю.

Аналіз матеріалу роману Ніла Геймана «Кораліна» дає підстави вважати, що специфічний хронотоп зображується такими елементами: 1) топос замку, будинку; описи інтер'єру, екстер'єру; 2) пейзажні описи; 3) нагромадження темпоральних індикаторів. Отже, вважаємо за доцільне дослідити, які тенденції при відтворенні специфічного хронотопу превалюють, а також визначити їх адекватність.

Топос та інтер'єр відіграють значну роль у поетиці творів Н. Геймана. Ось, наприклад, у романі «Кораліна», аби заманити головну героїню дівчинку Кораліну до свого світу «інша» мати намагається створити світ, набагато кращий її справжнього:

*“There were all sorts of **remarkable** things in there she'd never seen before: windup angels that **fluttered** around the bedroom **like startled sparrows**; books with pictures that **writhed and crawled and shimmered**; little dinosaur skulls that chattered their teeth as she passed A whole **box filled with wonderful** toys” [2]. – «А ще тут було повно **дивоглядних** речей, яких Кораліна ще в житті не бачила: крилаті янголята **пурхали** довкола спальні, **мов налякані горобці**; картинки в книжках **корчилися-вигиналися, повзали ще й мерехтіли**, а маленькі динозаврячі **черепи виклацували зубами**, коли дівчинка проходила мимо. Така собі **шкатулка, повна дивовижних цяцьок!**» [1, с. 46].*

Задля створення емотивного забарвлення й відображення того, що «інший» світ кращий справжнього використовуються такі лексичні одиниці, як *remarkable* та *wonderful*, які в тексті перекладу відтворюються стилістичними відповідниками *дивоглядних* та *дивовижних*. Відповідником відтворюється порівняння *like startled sparrows* за допомогою українського *мов налякані горобці*. Однак стилістичний прийом повторів *and* був вилучений у цільовому тексті, через що можна спостерігати стилістичне послаблення. Для стилістичного підсилення перекладач уводить до тексту стилістично забарвлені *цяцьок, виклацували, шкатулка, повтор корчилися-вигиналися* замість менш забарвлених *toys, chattered, box та writhed*.

У романі «Кораліна» опис топосу, характерного для жанру хоррор, з'являється після того, як Коралініна поведінка припинила влаштовувати «іншу матір», «інший світ» почав змінюватися, що можна побачити в таких уривках:

“And then **it** took shape in the mist: a **dark house**, which loomed at them out of the formless whiteness” [2]. – «І тоді та **озія** набула форми **темного будинку**, який немовби насувався на них із безформної білини» [1, с. 95].

“Coraline had time to observe that the house itself was continuing to change, becoming **less distinct and flattening out**, even as she raced down the stairs. It reminded her of a **photograph of a house, now, not the thing itself**” [2]. – «Кораліна мчала вниз по сходах, а проте встигла спостерегти, що й сам будинок продовжував змінюватись, роблячись **невизначнішим, сплющуючись**. **Тепер він більше нагадував фотографію будинку, а не саму споруду**» [1, с. 147].

“The house **had flattened out** even more. It no longer looked like a photograph – more like a **drawing**, a crude, charcoal scribble of a house drawn on gray paper” [2]. – «Будинок іще більше **сплющився** Уже й на світлину не скидався, а радше на **грубий обрис** будинку, начерканий вугіллям на сірому папері» [1, с. 150].

В міру того, як Кораліна поступово досягала своєї цілі, а «інша мати» програвала, будинок змінювався, що підкреслювало його штучність, несправжність. Для досягнення цього ефекту автор вихідного тексту використовує *flatten out* і повторює цю лексему в різних уривках, що в цільовому тексті відтворюється за допомогою відповідної лексеми *сплющується*. Для утворення більшої емотивності автор також порівнює будинок, котрий змінюється з *фотографією* та *грубим обрисом* – *a photograph, a drawing*.

Для зображення хронотопу роману «Кораліна» також використовуються темпоральні маркери Сукупність темпоральних елементів, які створюють динаміку роману та відтворюють напруження сюжету, вербалізуються використанням лексики з темпоральною семантикою.

Для відображення подій, які швидко змінюються, автор використовує різні мовні одиниці, включаючи ономапої, повтори, порівняння, відмінну пунктуацію та інші засоби:

“Without warning, one of the creature’s hands **made a grab** for Coraline’s hand” [2]. – «Зненацька, без хоч би якого попередження, одна з чотирьох рук потвори **хан** Кораліну за правицю!» [1, с. 125].

“Then, one by one, the fingers loosened their grip, and the marble **slipped** into her hand” [2]. – «А тоді, один по одному, ті пальці послабили свій зціп, і кулька, **ковзь!** вислизнула в Коралініну руку» [1, с. 125].

Наведені вище уривки виступають яскравими прикладами використання ономапої для досягнення бажаного ефекту несподіваності та раптовості. Стилистичне підсилення при перекладі досягається шляхом використання пунктуаційних засобів виразності, котрі відсутні у вихідному тексті.

Наступні приклади зображують швидкість зміни подій шляхом використання порівнянь *fast as a serpent* та *to wolf it down*, які у цільовому тексті відтворюються стилістично-відповідними *стрімливо, мов яка гадина* та *мов голодна вовчиця*. Однак у другому уривку перекладач додає темпоральний

індикатор *розважливо* задля досягнення додаткового стилістичного підсилення та напруженості ситуації, що створює значніший вплив на читача:

“Then fast as a serpent, it slithered for the steps and began to flow up them, toward her” [2]. – «*А тоді стрімливо, мов яка гадина, ковзнуло по підлозі до східців і швидко-швидко мов потекло на гору, до втікачки*» [1, с. 138].

“She ate the breakfast, trying not to wolf it down” [2]. – «*Вона розважливо спожила свій сніданок, щосили стримуючи себе, аби не проковтнути їду, мов голодна вовчиця*» [1, с. 115].

Задля створення додаткового емотивного ефекту автор тексту оригіналу використовує прислівники *suddenly* та *abruptly*, а також словосполучення *without warning*, які є темпоральними маркерами, що свідчать про швидку зміну подій. У тексті перекладу обидва маркери відтворені за допомогою лексеми *зненацька*, що можна вважати невиправданим, оскільки в українській мові є багато синонімів до прислівника, наприклад, *раптово, несподівано, враз* тощо.

“Abruptly, it turned tail and dashed for the woods” [2]. – «*Зненацька кіт задер хвоста і стрілою шугнув у шалину*» [1, с. 55].

“She opened the door of the oven. Suddenly Coraline realized how hungry she was” [2]. – «*Тут вона відчинила дверцята духовки. Зненацька Кораліна збагнула, яка вона голодна*» [1, с. 44].

“Without warning, one of the creature’s hands made a grab for Coraline’s hand” [2]. – «*Зненацька, без хоч би якого попередження, одна з чотирьох рук потвори хан Кораліну за правицю!*» [1, с. 125].

Оскільки Коралініна «інша мати» хоче назавжди забрати її до свого світу та зробити її своєю донькою, важливою частиною тексту є зображення цього явища. Автор використовує розмаїття прийомів для передачі цього ефекту:

“Ah, but she’ll keep you here while the days turn to dust and the leaves fall and the years pass one after the next like the tick-tick-ticking of a clock” [2]. – «*Ах! Таж вона протримає тебе тут, аж поки дні перетворяться на порох, і листя опадє, і літа промайнуть одне по одному, неначе цок-цок-цок...годинника!*» [1, с. 106].

“How long does this go on for?” asked Coraline. “The theater?” “All the time,” said the dog. “For ever and always” [2]. – «*І як довго це триває? – поцікавилася Кораліна. – Цей театр? – Та весь час! – запевнив музик. – Вік і вічність!*» [1, с. 61].

“For ever and always. Coraline backed away” [2]. – «*Назавжди – на все життя! Кораліна позадкувала*» [1, с. 64].

У першому уривку концепцію безкінечності автор зображує за допомогою словосполучення *days turn to dust*, яке у цільовому тексті було відтворено відповідником *дні перетворяться на порох*, оскільки в українській мові більш прийнятне порівняння з попелом ніж з пилом. У межах цього самого уривку використовується ономаіопея *tick-tick-ticking of a clock*, яка трансльована за допомогою відповідника *цок-цок-цок...годинника*, однак стилістично підсилена пунктуацією. Лексема *for ever and always* у різних

уриwkах перекладена по-різноmu: *вік і вічність та назавжди – на все життя!* Таке перекладацьке рішення можна вважати стилістичним підсиленням.

Характерною рисою трилера в порівнянні з іншою масовою белетристикою для дітей, є наявність у тексті опису пейзажу, що виконує важливу функцію у створенні необхідної тривожної атмосфери. Центральний художній вектор будь-якого трилера спрямований на зображення бажаного ефекту, до чого автори і докладають свої основні зусилля. Ця особливість пов'язана не тільки з традиційним уявленням про емотивність, а й з деякими специфічними рисами молодіжної культури.

Щоб заманити Кораліну до свого світу «інша матір» не тільки створює ідентичний будинок, а й приділяє немало уваги пейзажу, оскільки знає прихильність героїні до дослідництва:

“Outside, the sky had begun to lighten to a luminous gray” [2]. – «Надворі небо **посвітлішало ясною сірістю**» [1, с. 83].

Для підсилення впливу на реципієнта автор прикрашає текст оригіналу емотивно-забарвленим *lighten to a luminous gray*, яке в цільовому тексті транслюється за допомогою *посвітлішало ясною сірістю*, що виступає стилістичним відповідником.

Значна увага в романі приділяється опису туману, який супроводжує головну героїню впродовж розгортання всіх подій:

“And then the mist began. It was not damp, like a normal fog or mist. It was not cold and it was not warm. It felt to Coraline like she was walking into nothing” [2]. – «*І тут насунув туман. Був він не вологий, як нормальний туман чи звичайна імла. Не холодний і не теплий. Кораліні здалося, ніби вона іде в ніщо*» [1, с. 93].

“Outside, the world had become a formless, swirling mist with no shapes or shadows behind it...” [2]. – «*А тим часом надворі світ обернувся безформною крутнявою туману...*» [1, с. 127].

У першому уривку спостерігаємо застосування повтору *was not* для відображення відчуттів дівчинки, у цільовому тексті транслюється за допомогою стилістичного відповідника *не*. Для опису туману в тексті оригіналу використовуються прикметники *damp, cold, warm*, які у тексті перекладу відтворюються стилістичними відповідниками *вологий, холодний і теплий*. Для отримання цього самого ефекту в другому уривку світ зображується як *formless, swirling mist* і перекладається стилістично підсиленням *безформною крутнявою туману*.

Стилістична насиченість хронотопічних маркувань роману «Кораліна» відтворюється О. Мокровольським за допомогою стилістичних відповідників (56%), шляхом підсилення (42%) і послаблення (2%).

Список використаних джерел

1. Гейман Н. Кораліна; пер. з англ. О. Мокровольського. Київ : Вид. група КМ-БУКС, 2016. 192 с.
2. Gaiman N. Coraline. London : Bloomsbury, 2002. Режим доступу: http://royallib.com/book/Gaiman_Neil/Coraline.html